

ГОРБУЛІН
Володимир Павлович —
академік НАН України, перший
віцепрезидент НАН України

ДОРОГОВКАЗ АКАДЕМІКА В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Доповідь з нагоди вручення Золотої медалі імені В.І. Вернадського НАН України

Шановний Анатолію Глібовичу!
Шановні учасники сесії Загальних зборів!
Сьогоднішня подія — велика честь для мене.
Згадування Володимира Івановича Вернадського — велика відповідальність. Проте дозволю собі стверджувати, що Національній академії наук України невимовно пощастило, оскільки одним з її засновників і першим президентом (тоді Української академії наук, заснованої урядом гетьмана Павла Скоропадського 27 листопада 1918 р.) став саме Володимир Вернадський.

І не лише тому, що цей видатний вчений був настільки різнобічним у наукових пошуках і дослідженнях, що про це можна говорити й говорити. Він дійсно був одним із тих аватарів людства, які завдяки особливо розвиненому ментальному чуттю здатні скеровувати, оберігати й застерігати.

Такі титани стоять на сторожі самої цивілізації — і реалії ХХІ століття, на жаль, підтверджують, що людство все ще не вийшло із зони турбулентності й здатне до самознищення, як і багато років тому. Академік Вернадський тонко відчував небезпечне балансування людства через те, що сам пережив три війни, причому Друга світова планетарною бурєю розверзлася перед ним в останні роки його життя — час особливо гострого сприйняття дійсності. Зрозуміло, що він кожною клітинкою відчував небезпеку будь-якої тиранії, розуміючи деструктивні пориви людського ества зсередини, бачачи їх зблизка в реальності.

Безперечно, найважливішим у науковій спадщині В.І. Вернадського є його вчення про **Ноосферу**. Можна сказати, що це фундаментальне й водночас панорамне бачення конструкції всього Всесвіту. Феноменальні знання дозволили українському вченому чітко викласти уявлення не лише про світобудову, а й про особливості життя всіх організмів планети Земля, яку він

абсолютно справедливо уявляв у вигляді унікального організму.

І актуальність цього вчення надзвичайно яскраво відчувається сьогодні, під час глобальної війни Росії, спрямованої на знищення Української держави. В основі ідей Володимира Івановича завжди був пошук шляху виходу з глобальних криз, зокрема з кризи людства, в якій воно опинилося до середини ХХ ст. Як справжній філософ, він вбачав можливість трансформації саме в **необхідності розширити простір гармонії й любові — передумом для порятунку самої людини**. В цьому, напевно, і полягає головний внесок вченого у розвиток цивілізації.

Основна проблема сучасної людини, за Вернадським, полягає у відсутності здатності досягнути й прийняти духовну доміную. Означивши одного разу першопричину кризи як **«відомий конфлікт матеріального й духовного в людині»**, мислитель епохального масштабу Володимир Іванович Вернадський запропонував свою відповідь у цьому складному рівнянні. Якщо людина прискорить рух від світу речей до світу духовних цінностей, вона зуміє залишитися здоровою і гармонійною протягом свого земного шляху. Зможе позначити вектори щастя і для своїх нащадків.

Володимир Вернадський продемонстрував багатоступеневий рух до сфери великої науки й життя в науці як способу життя. Університет з лекціями великого Дмитра Менделєєва, поява в його житті авторитетного вчителя Василя Докучаєва. З певного часу розум Вернадського вже не відпускала з полону викладена вчителем приваблива ідея про нову науку, що вивчатиме **«не окремі тіла, явища та категорії їх, а складні взаємовідносини між ними, віковий, закономірний зв'язок між тілами і явищами, між живою і мертвою природою»**. Ось звідки у вченого з'явилося бачення цілісної картини розвитку планети і вчення про її живу речовину — він виношував це вчення зі студентських років у спокійному філософському спостереженні картини світу й ґрунтовному складанні моделей майбутнього розвитку цивілізації.

Дозвольте невеликий відступ.

Свого часу, деякою мірою випадково, мені довелося почути від останнього з могутньої купки творців атомної зброї в СРСР академіка Юлія Борисовича Харитона про участь у реалізації цього проекту Володимира Вернадського. Це було в приватній бесіді.

А вже реальне підтвердження цієї версії я знайшов у книзі відомого наукового журналіста Володимира Губарева «Атомна бомба» (видання 2009 р.).

Володимир Іванович ще в 1940 р. написав доповідну «Записку про організацію робіт з отримання урану» і потім підтримав Ігоря Васильовича Курчатова у питанні щодо створення лабораторії № 2 — майбутнього Інституту атомної енергії, висловивши пропозицію про використання атомного ядра для отримання електроенергії, тобто про створення атомних електростанцій.

Не можу не сказати і про повчальний штрих особистості Володимира Вернадського — факт категоричного залишення ним у роки репресій усіх адміністративних постів, щоб не бути втягнутим у маятник політичних «чисток». Людське він пропонував шукати в самій людині, не перетинаючи грань, не перебираючи на себе функції Бога. Все життя він закликав навчитися дивитися в майбутнє, стверджуючи, що **«людство більшою мірою керується ідеями, які вже більше не відповідають реальності й виражають стан розуму та наукові знання поколінь, що зникли в минулому»**. Це, мабуть, його фундаментальна настанова.

Серед ключових послань знаменитого аполога космізму нащадкам — гостра, наполеглива думка про необхідність перетворення біосфери, «оболонки» цивілізації, у ноосферу, сферу розуму. Це має забезпечити для вічно авантюрного й часто деструктивного в думках людства реальну площину безпеки. Інакше кажучи, світ, аби вижити, має свідомо трансформуватися в духовний і гармонійний, а роль кожного в цьому зовсім не утопічному процесі полягає у створенні простору любові навколо себе, надсиланні у Всесвіт імпульсів радості й

щастя. Ось чому він стверджував про універсальний алгоритм життя, невтомно повторюючи, що **«завдання людства — встигнути зрозуміти й прийняти, що єдина законна влада — це влада природи»**.

До речі, ми з вами наочно бачимо дію цього закону на прикладі особистості Путіна. Від початку прив'язаний до матеріальних цінностей, він не зміг дотягнутися до філософського й духовного, тому й зав'яз в інфантильному уявленні про розвиток цивілізації та викривленому сприйнятті самореалізації людини. Однак, попри наявність у самій людській суті деструктивного початку, колективна свідомість заряджена незнищеною здатністю до розвитку. І саме це дозволить подолати появу нового Гітлера у XXI столітті.

Дозволю собі нагадати, що, говорячи про передумови духовної еволюції Всесвіту, Володимир Вернадський підкреслював діяльність «людини розумної». Рано чи пізно людина зуміє створити такий всезагальний соціальний порядок, у якому повсюдно розвинений розум і здатність критично мислити стануть альтернативою страху. А створення здорового суспільства — це те, про що мріяв академік Вернадський і що потім наближали Альберт Швейцер, Еріх Фромм, Андрій Сахаров, і це саме те, що здатне наблизити людство до ноосфери, основою якої є гармонійний розвиток живого.

Саме це і є дороговказ для всього людства і для нас з вами.

Дякую за увагу!